

“ความหวัง”: ข้อถกเถียงทางปรัชญาและมานุษยวิทยา

Hopefulness: The Philosophical and Anthropological Debates

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ
Narupon Duangwises

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพมหานคร 10170
Sirindhorn Anthropology Centre, Bangkok 10170 Thailand

*Corresponding author E-mail: narupon.d@sac.or.th

(Received: October 20, 2021/ Revised: December 27, 2021/

Accepted: December 27, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีทางปรัชญาและมานุษยวิทยาที่ศึกษา “ความหวัง” ในฐานะเป็นวิถีวิเคราะห์สังคมและตัวตนของมนุษย์ เนื่องจากสังคมโลกที่วุ่นวายและขัดแย้งในปัจจุบันเริ่มมีการถกเถียง แสวงหา และอภิปรายความหวังกันอย่างกว้างขวาง จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจข้อถกเถียงและแนวทางการศึกษาที่ผ่านมา ในบทความนี้เลือกการศึกษาทางปรัชญาและมานุษยวิทยาเป็นตัวอย่าง เพื่อชี้ให้เห็นความเหมือนและความต่างในการอธิบายความหวัง โดยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาจะศึกษา “ความหวัง” ในฐานะเป็นระบบคุณค่าทางสังคม ส่วนการศึกษาทางมานุษยวิทยาจะศึกษา “ความหวัง” ที่ดำรงอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การศึกษาทั้งสองศาสตร์นี้มีจุดร่วมที่คล้ายกันนั่นคือความหวังของมนุษย์เป็นประสบการณ์ที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกและ

ความต้องการที่จะเดินไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิม

คำสำคัญ: ความหวัง, ปรัชญา, มานุษยวิทยา, แนวคิดทฤษฎี

Abstract

This article aims to review the philosophical and anthropological concepts and theories of hope as a means of analyzing society and the human identity. Due to today's chaotic and conflicting global society, there is widespread debate, seeking and discussion of hope. Therefore, it is necessary to understand the controversies, debates, and argumentation in the recent studies. In this article, philosophical and anthropological studies are selected as examples to point out the similarities and differences in describing hope. It was found that the philosophical concept explains “hope” as a system of social values. The anthropological study examines the “hope” that exists in social and cultural contexts. However, these two disciplines share a similar point that human hope is an experience that affects emotion and the desire to move towards something better.

Keywords: Hope, Philosophy, Anthropology, Concept and Theory

บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แวดวงวิชาการระดับนานาชาติหันมาสนใจศึกษา “ความหวัง” มากขึ้น (Kleist & Jansen 2016, Thompson & Zizek 2013, Zournazi 2002) เจาะลึกสำคัญคือมนุษย์กำลังเผชิญกับความปั่นป่วน วุ่นวาย ความไร้ระเบียบและความไม่แน่นอนที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง การครอบงำและเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ การก่อการร้ายข้ามชาติ

การเหยียดหยามทางชนชั้นและเชื้อชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และโรคระบาดที่อุบัติใหม่ สถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่าสังคมมนุษย์จะดำเนินไปอย่างไรและอะไรคือสิ่งที่ดีกว่าที่มนุษย์ยังหวังจะให้เกิดขึ้นในโลกนี้ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความหวังได้รับความสนใจในหมู่นักวิชาการหลายสาขา แต่เพื่อให้ขอบเขตในการทำควาเข้าใจไม่กว้างจนเกินไป ผู้เขียนขอเลือกข้อถกเถียงจากการศึกษาทางปรัชญาและมานุษยวิทยา เนื่องจากทั้งสองศาสตร์นี้มีการตั้งคำถามและการวิพากษ์แนวคิดเกี่ยวกับ “ความหวัง” ในเชิงทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และญาณวิทยา ซึ่งพิจารณา “ความหวัง” ในฐานะที่เป็นการสร้างความรู้เชิงสังคมและก้าวข้ามการมองความหวังเป็นเพียงเรื่องเฉพาะส่วนตัวและอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคล (Kadlac 2018) เพื่อสนับสนุนให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และขยายพรมแดนความรู้สำหรับใช้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาสังคมและประสบการณ์ชีวิตมนุษย์ที่ผกผัน แปรเปลี่ยนและซับซ้อนในปัจจุบัน

ทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับความหวัง

ผู้เขียนพยายามค้นการศึกษาเรื่องความหวังของนักวิชาการไทยที่ผ่านมาพบว่ายังมีการศึกษาเรื่องนี้ไม่มากนัก และงานศึกษาที่พบจะเป็นประเด็นเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มิใช่เป็นการศึกษาในเชิงกรอบแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้าใจเรื่องความหวัง การศึกษาที่พบมักสนใจเรื่อง “ความคาดหวัง” มากกว่า “ความหวัง” โดยใช้การวิเคราะห์จากแบบสอบถามเพื่อให้นักกลุ่มเป้าหมายตอบคำถามว่าตนเองมีความคาดหวังและความพึงพอใจในเรื่องใด จากนั้นจะนำคำตอบมาตีความในเชิงปริมาณ ตัวอย่างเช่นการศึกษาของอูรปริย์ เกิดในมงคล, ทศพร มณีศรีขำ และพาสณา จุลรัตน์ (2556) เป็นการศึกษาเรื่องความหวังทางการศึกษาของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร งานชิ้นนี้ตอบคำถามว่าหวังของนักเรียนคือการทำเป้าหมาย

การศึกษาให้สำเร็จซึ่งเป็นการมองถึงแรงจูงใจ ความตั้งใจ ความอดทน ความมุ่งมั่นและความขยันพากเพียรที่ยังคงมองความหวังในลักษณะพฤติกรรมส่วนบุคคลและพัฒนาการทางความคิดซึ่งอิงอยู่กับทฤษฎีจิตวิทยาและจิตวิทยาของวัยรุ่น อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การศึกษาของนภาพร หริมเจริญ (2563) อธิบายเปรียบเทียบความหวังของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในช่วงก่อนและหลังทำกิจกรรมแนะแนว โดยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะนำจะมี ความหวังทางการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและนำมาคำนวณเพื่อหาข้อสรุป การศึกษาทั้งสองเรื่องนี้ไม่ได้เชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความหวังเข้ากับบริบททางสังคมที่กว้างกว่านั้น ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหวังถูกลดทอนเป็นเรื่องของคำตอบส่วนบุคคล

นอกจากนั้น ผู้ศึกษายังพบว่าทฤษฎีจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการศึกษาความหวังในวงวิชาการกระแสหลัก จากการทบทวนของสุณิสาคินท์รักษ์ (2561) ได้อธิบายให้เห็นว่าแวดวงจิตวิทยามองความหวังในฐานะเป็นความคิดที่จะนำไปสู่เป้าหมายของบุคคล โดยเชื่อว่าเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ บุคคลจะหาวิธีการทำบางอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ในแง่นี้ นักจิตวิทยาจะมององค์ประกอบของความหวังที่ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ เป้าหมาย วิธีทางและพลังความคิด ซึ่งทั้งหมดวางอยู่บนศักยภาพส่วนบุคคล เป็นการมองความหวังในฐานะการกระทำที่บุคคลมีต่อสิ่งที่มุ่งหมายและใช้ความสามารถของตนทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายประสบความสำเร็จ แนวคิดทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการศึกษาของนักวิชาการสายพฤติกรรมศาสตร์และครุศาสตร์อย่างมาก ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การทำความเข้าใจความหวังในแนวทางนี้จะมองเห็นมนุษย์ในฐานะผู้ที่ต้องพัฒนาดตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเป็นผลมาจากการบรรจบกันแบบเหตุผลนิยมตะวันตกที่ดำรงอยู่ในทฤษฎีจิตวิทยา ผู้ศึกษาเชื่อว่าทฤษฎีจิตวิทยายังคงผลิตซ้ำฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่

ข้อถกเถียงเชิงญาณวิทยาที่ตรวจสอบขอบเขตของความหวังที่เกี่ยวข้องกับระบบอำนาจทางสังคม

หากจะกล่าวว่าความหวังเป็นเรื่องพฤติกรรมและความรู้สึกส่วนตัวที่บุคคลจะแสดงออกผ่านการตรวจวัดในเชิงสถิติที่นักวิชาการได้กำหนดขอบเขตคำถามเอาไว้ และนำคำตอบมาวิเคราะห์ให้เห็นว่าระดับความหวังของบุคคลมีมากน้อยเพียงใด หากการอธิบายความหวังถูกตีความเป็นเพียงตัวเลขแล้ว ความหวังจะมีได้เป็นเรื่องที่คนหมู่มากต้องร่วมรับผิดชอบต่อกัน แต่จะถูกผลักให้เป็นเพียงภาระหน้าที่ที่คนแต่ละคนจะต้องหาวิธีการทำให้ความหวังของตนเองประสบผลสำเร็จและตอบสนองความต้องการส่วนตัว โดยที่ไม่คำนึงถึงสิ่งที่จะเกี่ยวข้องกับผู้อื่น การศึกษาความหวังในมิติของปัจเจกบุคคลอาจเป็นเพียงการประเมินศักยภาพของการกระทำส่วนตัว แต่สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามไปก็คือ “ความหวัง” ที่ดำรงอยู่ภายใต้ระบบอำนาจที่ขับเคลื่อนด้วยการเมืองระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ไม่ควรถูกลดทอนให้เป็นเพียงพฤติกรรมและความรู้สึกส่วนบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ทำความเข้าใจความหวังในฐานะเป็นทฤษฎีทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้เห็นบริบทต่าง ๆ ที่มีผลทำให้มนุษย์ต่างกลุ่ม ต่างชนชั้นต่างวัฒนธรรมให้คุณค่าและแสดงออกเกี่ยวกับความหวังแตกต่างกันไป

แนวคิดทางปรัชญากับการอธิบายความหวัง

การศึกษาทางปรัชญาสังคมมีแนวทางวิเคราะห์ “ความหวัง” แยกออกเป็น 2 กลุ่ม (Bovens 1999) กลุ่มแรกจะสนใจสิ่งที่เป็น “ธรรมชาติของความหวัง” (nature of hope) โดยการอธิบายปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีกับโลกทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้มนุษย์รู้สึกและปรารถนาในบางสิ่งบางอย่างที่ดีกว่าเดิม ได้แก่ ความหวังจากวัตถุ ความหวังจากสิ่งที่มีผลกระทบจิตใจ ความหวังจากสิ่งที่ลงมือทำและความหวังจากสภาพแวดล้อมที่เข้ามามีกระทบตัวบุคคล กลุ่มที่

สองจะสนใจ “คุณค่าของความหวัง” (value of hope) โดยจะชี้ให้เห็นการคิดอย่างไตร่ตรอง การตระหนักรู้ถึงตัวตน และการประเมินตนเอง จะเห็นได้ว่า แนวการศึกษาในแบบแรกจะสนใจอิทธิพลของโลกภายนอกที่สัมผัสและจับต้องได้ ส่วนในแบบที่สองจะสนใจอิทธิพลของโลกภายในหรือมิติของจิตสำนึก Milona (2020) ตั้งข้อสังเกตว่าแนวโน้มการศึกษาทางปรัชญาในปัจจุบันจะสนใจวิเคราะห์ “ความหวัง” ในระดับของความคิดมากขึ้น ในขณะที่ Stockdale (2019) ตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาดังกล่าวมีความมอง “ความหวัง” เป็นเอกลักษณ์สากลที่มนุษย์ทุกคนมีเหมือนกัน แต่ควรวิพากษ์ความแตกต่างของ “ความหวัง” ในฐานะเป็นผลผลิตเชิงโครงสร้างที่แฝงความเหลื่อมล้ำให้กับคน รายละเอียดของการศึกษาแต่ละแนวจะอธิบายดังต่อไปนี้

แนวคิดที่หนึ่ง ธรรมชาติของความหวัง

1.1 ความหวังในฐานะวัตถุแห่งความปรารถนาและวัตถุแห่งอนาคต

นักปรัชญาชาวเยอรมัน Ernst Bloch คือผู้บุกเบิกในการศึกษา “ความหวัง” โดยเขียนหนังสือเรื่อง The Principle of Hope จำนวน 3 เล่ม ในปี ค.ศ. 1954, 1955 และ 1959 โดยนำเสนอแนวคิดที่เรียกว่า Utopianism ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์จะคิดถึงชีวิตที่สงบร่มเย็นและเป็นสุขที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและคาดว่าจะต้องเกิดขึ้นอีกในอนาคต แต่ความคิดเกี่ยวกับสังคมที่สงบสุขเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในช่วงที่มนุษย์กำลังมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และการปฏิบัติอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งมาพร้อมกับการแย่งชิงทรัพยากรและการแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุที่ถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจ ภายใต้วิถีคิดแบบมาร์กซิสต์ ทำให้ Bloch ตั้งข้อสงสัยว่าความเจริญทางวัตถุภายใต้ความเหลื่อมล้ำของระบบทุนนิยมนี้คือเส้นทางไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นและเป็นความหวังจริงหรือไม่ เนื่องจากระบบทุนนิยมกำลังทำให้มนุษย์เอาเปรียบและบ่อนทำลายธรรมชาติ หากมนุษย์ยังคงยึดมั่นกับทุนนิยม มนุษย์จะไม่มีวันพบสังคม

ที่สงบสุข ข้อวิจารณ์ของ Bloch คือการตรวจสอบความหวังของมนุษยชาติ ภายใต้ผลประโยชน์ทางวัตถุ “ความหวัง” ในแนวทางนี้เป็นการตอบสนองเพื่อปัจเจกบุคคลมากกว่าเพื่อส่วนรวม

Ariel Meirav (2009) อธิบายว่า “ความหวัง” เปรียบเสมือน “ความปรารถนา” เนื่องจากมนุษย์มีความหวังต่อสิ่งที่ตนเองต้องการและอยากได้ ความหมายของ “ความหวัง” ในแนวทางนี้จึงเป็นการอธิบายในเชิง “วัตถุแห่งความปรารถนา” (object of our desire) กล่าวคือ การที่บุคคลจะมีหวัง บุคคลจะตั้งเป้าหมายในวัตถุที่ตนเองต้องการซึ่งการจะได้ครอบครองวัตถุนั้นอาจจะเป็นไปได้หรือไม่ได้ ความหวังที่จะได้ในสิ่งที่ปรารถนาจึงเกิดขึ้นบนความไม่แน่นอน จะเห็นได้ว่า “ความหวัง” จะเกี่ยวข้องกับบางสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ หรือไม่มีทางรู้ได้ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นหรือไม่ อาศัยแต่เพียงความเชื่อว่สิ่งนั้นอาจจะเป็นจริงในทางกลับกัน ถ้าหากเราว่าว่ามีบางสิ่งต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนและเกิดขึ้นจริง เช่น การเห็นพระอาทิตย์ขึ้นและตก เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สิ่งนี้จะไม่ถือว่าเป็นความหวัง

ประเด็นต่อมาคือ เมื่อเรารู้ว่า “ความหวัง” เป็นเรื่องของอนาคตที่ไม่แน่นอน ดังนั้น การคิดว่าสิ่งที่หวังจะต้องเกิดขึ้น เรากำลังทำให้ “ความหวัง” สัมพันธ์กับการมองโลกในแง่ดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราคิดว่าสิ่งที่หวังอาจจะไม่เกิดขึ้นจริง เราก็กำลังทำให้ “ความหวัง” เกี่ยวข้องกับการมองโลกในแง่ลบ ความสัมพันธ์ทั้งสองแบบนี้ทำให้เห็นว่า “ความหวัง” เกี่ยวโยงกับการมองโลกทั้งในเชิงบวกและเชิงลบตลอดเวลา แนวคิดดังกล่าวนี้มักจะมองว่าเป้าหมายของความหวังคือ “วัตถุแห่งอนาคต” (future objects) เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ แต่ปลายทางของความหวังอาจจะเป็นได้ทั้งสองทางคือ ได้ในสิ่งที่หวัง และผิดหวังกับสิ่งที่ต้องการ ปลายทางแห่งความหวังจึงมีลักษณะเป็น “ความไม่แน่นอน” (uncertainty) ความเข้าใจดังกล่าวนี้ทำให้เราไม่ยึดติดกับสิ่งที่หวัง แต่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้เราเตรียมใจกับสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

อาจกล่าวได้ว่าเส้นทางของ “ความหวัง” เป็นเส้นทางที่มุ่งไปสู่อนาคตข้างหน้า (directed to the future) ซึ่งยากจะคาดเดาว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ในทัศนะของผู้เขียน แนวการศึกษาที่ช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจความหวังในฐานะเป็นการเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ที่ยังมาไม่ถึง และทำให้เห็นว่าการปรารถนาต่อสิ่งที่ยังมาไม่ถึงในสังคมแต่ละแห่งย่อมจะมีบริบทที่ขัดเกลาให้มนุษย์มีความปรารถนาที่ต่างกันด้วย

1.2 ความหวังในฐานะอารมณ์และประสบการณ์

มีข้อสงสัยว่า “ความหวัง” จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการมุ่งไปสู่อนาคตเสมอไปหรือไม่ ถ้ามนุษย์มีความหวังกับเรื่องในปัจจุบัน สิ่งนั้นจะถือเป็นความหวังได้หรือไม่ (Walker, 2006) ในขณะที่นักคิดที่มอง “ความหวัง” ในฐานะที่เป็นเส้นทางที่มุ่งไปข้างหน้า มักจะเชื่อว่ามนุษย์จะมีเจตนาที่แน่วแน่ต่อสิ่งที่ตนหวัง (intentional hopes) แต่มีคำถามว่า “ความหวัง” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยเจตนาหรือไม่ และเป็นไปได้หรือไม่ที่มนุษย์จะหวังโดยปราศจากเจตนาหรือความตั้งใจ Ratcliffe (2013) อธิบายในประเด็นนี้ว่าความหวังอาจไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นและไม่จำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ความหวังอาจจะเป็นแค่เพียงอารมณ์ในช่วงขณะเท่านั้น หรือเป็นการแสดงออกในเชิงประสบการณ์ที่คน ๆ นั้นกำลังมีความรู้สึกต่อบางสิ่งบางอย่างที่เขาเคยพบเจอมา

“ความหวัง” บนฐานของประสบการณ์และอารมณ์ จะมีลักษณะเป็นเรื่องสามัญที่เกิดขึ้นเป็นปกติกับมนุษย์ทุกสังคม ในประเด็นนี้ Calhoun (2018) อธิบายว่า “อารมณ์” เป็นสภาวะทางจิตใจที่มนุษย์มีอยู่โดยธรรมชาติ เช่น หัวเราะ สนุกสนาน เศร้า เหงา วิตกกังวล ฯลฯ อารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นและก็ผ่านไป แต่นักวิชาการบางคนได้แย้งว่า “อารมณ์” อาจะเกิดขึ้นจากเรื่องเฉพาะเจาะจงซึ่งทำให้คน ๆ นั้นมีความรู้สึกที่บางสิ่งบางอย่างกำลังจะเกิดขึ้นในชีวิตของเขา (Solomon 2007) ตัวอย่างเช่น บุคคลจะแสดงอารมณ์ดีใจกับ

การได้รับของขวัญหรือได้รับรางวัลในชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม “ความหวัง” ในฐานะเป็นอารมณ์ อาจช่วยให้เราเข้าใจว่ามนุษย์ต้องการสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้ ความหวังจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าการมีชีวิตยังมีค่าที่จะทำสิ่งต่างๆ (Kadlac 2015, Milona and Stockdale 2018)

การอธิบาย “ความหวัง” ในแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับสภาวะทางจิตและการมีจิตสำนึก Bovens (1999) ตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อบุคคลมีความรู้สึกถึง “ความหวัง” เขาจะผูกโยงเข้ากับวัตถุที่เขาต้องการ ในแง่นี้ “ความหวัง” จึงเป็นภาพตัวแทนของจิตสำนึกต่อสิ่งที่มนุษย์ต้องการ หรือกล่าวได้ว่าเป็นจินตนาการที่บุคคลสร้างขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “ความหวัง” จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการมีสำนึกถึงบางสิ่ง

1.3 ความหวังในฐานะเป็นการปฏิบัติและลงมือทำ

Meirav (2009) ตั้งข้อสังเกตว่าการทำความเข้าใจ “ความหวัง” ในฐานะเป็นวัตถุแห่งความปรารถนา ได้ทำให้มนุษย์กลายเป็นผู้ที่มีความทุกข์และความสุขในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้ในสิ่งที่หวัง เขาก็จะมีความสุข แต่ถ้าไม่ได้ในสิ่งที่หวัง เขาก็จะมีความทุกข์ ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามนี้ดูเหมือนจะแยกกันอยู่คนละด้าน คำถามคือ “ความผิดหวัง” หรือ “สิ้นหวัง” จำเป็นต้องแยกออกจากสิ่งที่เป็น “ความหวัง” หรือไม่ ถ้าความผิดหวังไม่เกี่ยวข้องกับ “ความหวัง” คำอธิบายตามแนวคิดวัตถุแห่งความปรารถนาก็อาจจะใช้ไม่ได้ Meirav (2009) ยกตัวอย่างนักโทษสองคนในเรือนจำที่คิดหาวิธีหนีออกไปจากเรือนจำ แต่คนหนึ่งคิดว่าสักวันหนึ่งต้องเกิดขึ้นได้และพยายามหาวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้นั่นออกไปได้ ส่วนอีกคนหนึ่งรู้สึกว่าไปไม่ได้และมีความวิตกกังวลตลอดเวลา นักโทษทั้งสองต่างมีความหวังในเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ทั้งคู่รู้สึกในความหวังที่ต่างกัน ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า “ความหวัง”

อาจมีได้เป็นเพียงความปรารถนา แต่ยังเป็นสิ่งที่ต้องลงมือทำด้วย ถึงแม้ว่าสิ่งที่ทำลงไปแล้วอาจจะไม่ได้ผลตามที่ต้องการ ในแง่ “ความหวัง” จึงเป็นทั้ง “ความสมหวัง” และ “ความผิดหวัง” ในเวลาเดียวกัน

1.4 ความหวังในฐานะสิ่งกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก

Adrienne Martin (2014) อธิบายว่ามนุษย์อาจจะแสดงความหวังในสิ่งที่เป็น “ความหวัง” (hoping against hope) โดยยกตัวอย่างกรณีผู้ป่วยมะเร็งสองคน ซึ่งตัดสินใจที่จะเข้ารับการรักษาด้วยยาชนิดใหม่ ซึ่งผลของการรักษาอาจจะไม่ได้ตามที่ต้องการและอาจไม่ได้ทำให้มะเร็งหายไป แต่ผู้ป่วยทั้งสองก็ยอมรับสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นโดยหวังว่ายาชนิดใหม่อาจจะช่วยให้รักษาโรคมะเร็งไปได้บ้าง Martin (2014) ชี้ให้เห็นว่าผู้ป่วยมะเร็งทั้งสองคนมีความหวังเหมือนกัน แต่การแสดงออกของทั้งสองคนต่างกัน ผู้ป่วยคนแรกคิดว่าการรักษาแบบใหม่มีโอกาที่จะสำเร็จน้อยมาก และถ้าเป็นไปได้มันก็อาจเป็นเพียงปาฏิหาริย์เท่านั้น ผู้ป่วยคนที่สองคิดว่าการทดลองยาชนิดใหม่อาจจะช่วยรักษาโรคมะเร็งได้และอาจเป็นแนวทางสำหรับการรักษาผู้ป่วยมะเร็งคนอื่นในอนาคต จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าผู้ป่วยทั้งสองมีความรู้สึกต่อการทดลองรักษาด้วยยาชนิดใหม่ต่างกัน

Martin (2014) เสนอว่า “ความหวัง” ของมนุษย์เกิดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงในสิ่งที่มุ่งหวัง ซึ่งมนุษย์จะแสดงสิ่งนี้ผ่านความคิด ความรู้สึก และการตัดสินใจทำบางอย่างเพื่อทำให้สิ่งที่หวังเป็นไปได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “ความหวัง” คือสภาวะทางจิตใจของมนุษย์ต่อสิ่งที่เขาคิดว่าจะเกิดขึ้น และยังเป็นแรงกระตุ้นหรือสิ่งโน้มน้าวให้มนุษย์ตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนอง “ความหวัง” ของบุคคล คำอธิบายดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่า “ความหวัง” เป็นทั้งอารมณ์ ความคิด และการปฏิบัติ ซึ่งผลักดันให้มนุษย์เดินไปสู่เป้าหมายบางอย่างที่อาจเป็นไปได้ ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว โดยตัวของมันเองแล้ว “ความหวัง” จึง

เป็นศักยภาพทั้งความคิด ความรู้สึก และการลงมือทำของมนุษย์ คำอธิบายในแนวนี้อาจพบว่า “ความหวัง” จะต้องอาศัยปัจจัยภายนอกในกรณีของผู้ป่วยมะเร็ง ความหวังของพวกเขาเกิดจากการมียาชนิดใหม่ซึ่งอาจช่วยรักษามะเร็งได้ ปัจจัยภายนอกอาจเป็นทั้งบุคคล วัตถุสิ่งของ ความรู้ คำสอนทางศาสนา สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขของสถานการณ์

แนวคิดที่สอง คุณค่าของความหวัง

2.1 ความหวังคือการคิดอย่างไตร่ตรอง

คำอธิบายของ Philip Pettit (2004) ที่ให้เห็นว่า “ความหวัง” ที่บุคคลมีอยู่จะเกิดขึ้นโดยการคิดไตร่ตรองไว้แล้ว เช่น ผู้ป่วยโรคมะเร็ง เมื่อรู้ว่ามียาชนิดใหม่ซึ่งอาจช่วยรักษาอาการป่วยของเขาให้หายได้ ถึงแม้ว่าแพทย์จะไม่ยืนยันว่าผลการรักษาจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้ป่วยก็จะคิดว่าถ้าเขาทดลองใช้ยาชนิดใหม่ ความหวังที่เขาจะหายป่วยจากมะเร็งก็อาจจะเป็นไปได้ กระบวนการคิดไตร่ตรองดังกล่าวมีส่วนทำให้ “ความหวัง” ปรากฏขึ้นในใจของบุคคล และส่งผลให้คนๆ นั้นดำเนินการต่างๆ ไปตามที่ได้คิด

แนวคิดของ Pettit (2004) ถูกนำไปต่อยอดโดย Jack Kwong (2019) ซึ่งอธิบายว่าเมื่อบุคคลมี “ความหวัง” และคิดว่าสิ่งที่หวังอาจจะเกิดขึ้นได้ บุคคลก็จะแสวงหาวิธีและกลไกต่างๆ เพื่อให้ความหวังกลายเป็นความจริง วิธีการแสวงหาหนทางไปสู่ความหวังนี้รู้จักในนาม “ทฤษฎีวิถีแห่งความหวัง” (pathways theory of hope) ทฤษฎีดังกล่าวเชื่อว่าบุคคลมีความคิดไตร่ตรองและสามารถเลือกวิธีที่เหมาะสมที่จะทำให้ “ความหวัง” ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าเมื่อบุคคลเลือกวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งคิดว่าจะช่วยให้เขาสมหวังและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การเลือกในวิธีเหล่านั้นอาจมีสิ่งที่ยืนยันว่า “ความหวัง” จะประสบความสำเร็จ แต่เป็นเพียงการเลือกวิธีที่อาจเป็นไปได้

(possible way) ที่จะทำให้ “ความหวัง” เป็นจริง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ วิธีทางไปสู่ความหวังมิใช่การบรรลุถึง “ความหวัง” แต่เป็นการทำในสิ่งที่เป็นไปได้ที่ช่วยเติมเต็มความต้องการของบุคคล

2.2 ความหวังคือการตระหนักรู้ในตัวตน

ทฤษฎีวิถีแห่งความหวังและการคิดอย่างไตร่ตรอง ถูกนำไปขยายความโดย Adrienne Martin (2014) ซึ่งเสนอว่าความร่วมมือของมนุษย์คือสิ่งสำคัญของ “ความหวัง” กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีความต้องการและปรารถนาในบางสิ่งบางอย่าง เขาก็จะคิดว่าสิ่งนั้นอาจมีทางเป็นไปได้ จากนั้น บุคคลก็จะพยายามหาวิธีการและช่องทางที่เป็นไปได้ที่จะทำให้ “ความหวังเกิด” กลายเป็นจริง ในกระบวนการทำให้ “ความหวัง” ประสบความสำเร็จ บุคคลจะต้องตระหนักรู้ว่าตนเองเป็นใคร (agency) และกำลังทำอะไร การตระหนักถึงตัวตนนี้คือการนำเอาความปรารถนามาเป็นที่ยึดมั่น หรือใช้เป็นแกนกลางของการสร้างตัวตน ถ้าหากบุคคลไม่รู้จักความปรารถนาของตัวเอง บุคคลนั้นก็จะมีทิศทางเข้าใจตัวตนที่เป็นอยู่ Martin (2014) อธิบายว่าการตระหนักรู้ในตัวตนจะทำให้บุคคลแสดงออกในความหวังที่ต่างกัน เช่นในกรณีที่นักโทษสองคนต้องการจะหนีไปจากเรือนจำ นักโทษที่รู้สึกในความต้องการที่แรงกล้าว่าต้องมีวิธีการหนีที่เป็นไปได้ เขาก็จะทำให้ความต้องการนั้นกลายเป็นตัวตนที่มุ่งมั่นและช่วยทำให้เขาหาวิธีการหนีจากเรือนจำได้สำเร็จ ในขณะที่นักโทษอีกคนหนึ่งไม่คิดว่าจะมีวิธีที่จะทำให้เขาหนีไปจากเรือนจำได้ เขาจะไม่นำเอาความปรารถนาที่จะหนีมาเป็นตัวตน ความแตกต่างนี้ทำให้เห็นว่า “ความหวัง” ที่แตกต่างของบุคคลเป็นผลมาจากการตระหนักรู้ในตัวตนที่ไม่เหมือนกัน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ Martin (2014) ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการทำให้ “ความหวัง” กลายเป็นเรื่องของตัวตนและความฉลาดทางปัญญามากเกินไป เพราะมนุษย์แต่ละคนมิได้มี “ความหวัง” เพื่อที่จะเข้าใจในตัวตนหรือเพื่อที่จะ

ทำให้ตนเองฉลาดกว่าคนอื่น หากแต่คนบางคนรู้สึกว่ “ความหวัง” เป็นสิ่งที่ไม่น่าแน่นอน หรือเป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่จำเป็นต้องบอกให้ใครรู้ รวมทั้ง “ความหวัง” อาจจะมาพร้อมกับความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความโกรธ และความอิจฉาริษยา ความรู้สึกเหล่านี้ อาจทำให้บุคคลพยายามหลีกเลี่ยงการมีตัวตนที่ไม่พึงปรารถนา ฉะนั้น การตระหนักรู้ในตัวตนก็อาจไม่จำเป็นต้องเกิดจากการมี “ความหวัง” เสมอไป (Milona 2019)

2.3 ความหวังคือการประเมินอย่างมีเหตุผล

จากข้อเสนอของ Martin (2014) เรื่องการตระหนักรู้ในตัวตน มีทั้งข้อจำกัดและคุณูปการสำหรับการทำความเข้าใจ “ความหวัง” ในแง่ที่เป็นแนวคิดที่ช่วยทำให้เข้าใจมนุษย์มากขึ้น Milona and Stockdale (2018) นำไปอธิบายเพิ่มเติมโดยชี้ว่าสิ่งที่ทำให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตัวเอง คือการได้ประเมินตนในช่วงที่มี “ความหวัง” หรือมีความปรารถนาในสิ่งที่ดีกว่าในการประเมินตนนี้คือกระบวนการใช้เหตุผลแยกแยะว่าสิ่งที่ตนเองต้องการและปรารถนาคืออะไร เป็นการทำให้คน ๆ นั้นรู้ว่าการทำให้สิ่งที่ปรารถนาเป็นจริงควรจะปฏิบัติตนอย่างไร หรือมีให้ตนเองเป็นเพียงผู้ “เพื่อฝัน” อย่างไรเหตุผล ตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลต้องการจะประกอบอาชีพเป็นวิศวกร คน ๆ นั้นก็จะเริ่มประเมินตนว่ามีความรู้และความสามารถเพียงพอสำหรับการเป็นวิศวกรได้หรือไม่ ถ้าเขาคิดว่ายังมีความรู้และความสามารถไม่เพียงพอ เขาก็จะเริ่มหาวิธีทำให้ตนเองมีความรู้และความสามารถเหล่านั้น เพื่อให้เขาประสบความสำเร็จกับการเป็นวิศวกรที่เขาตั้งความหวังเอาไว้

คำอธิบายของ Milona and Stockdale (2018) ต่างจากทฤษฎีการตระหนักรู้ในตัวตนตรงที่บุคคลไม่จำเป็นต้องนำความปรารถนามาเป็นตัวแทนของตัวตน หากแต่บุคคลเพียงประเมินศักยภาพของตัวเองตามความจริง เพื่อที่จะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองต้องการ กับสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่มีช่องว่างอะไรบ้าง

และพยายามทำให้ช่องว่างเหล่านี้นลดลง ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการประเมินตนเองภายใต้สถานการณ์ที่บุคคลกำลังมีความหวังเป็นเรื่องที่ช่วยให้เห็นว่าในสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่เท่าเทียมของมนุษย์ จะมีคนบางกลุ่มสามารถทำในสิ่งที่ตนเองคาดหวังได้สะดวกรวดเร็วกว่า เช่น ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีรายได้สูงสามารถทำให้ความหวังเรื่องการครอบครองวัตถุสิ่งของเป็นจริงได้มากกว่ากลุ่มคนยากจน ในแง่นี้ ถึงแม้ว่าคนหลายคนจะมีความหวังในแบบเดียวกันแต่พวกเขาก็มีเงื่อนไขที่จะทำให้ความหวังของตนสำเร็จได้ต่างกัน ฉะนั้น การที่บุคคลได้ประเมินว่าตนเองมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไร อาจทำให้เข้าใจว่าความหวังมิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย แต่สัมพันธ์กับการรู้ตัวตนเองมีข้อจำกัดและข้อได้เปรียบอย่างไร การศึกษาความหวังในมิตินี้จึงอาจช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับอุปสรรคที่ปิดกั้นมิให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีขึ้นท่ามกลางความไม่เป็นธรรมทางสังคม

สิ่งท้าทายในการศึกษา “ความหวัง”

การทำความเข้าใจ “ความหวัง” ในมิติของ “อารมณ์” คือประเด็นที่ท้าทายเนื่องจากอารมณ์ของมนุษย์ล้วนสัมพันธ์กับคุณค่าบางอย่าง เช่น ความกลัวสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นอันตราย ความเศร้าสัมพันธ์กับการสูญเสีย ความโกรธสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นการทำผิด เป็นต้น ดังนั้น การทำความเข้าใจอารมณ์ของมนุษย์จึงต้องทำความเข้าใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์เหล่านั้น นักวิชาการบางคนเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์กับสิ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์วางอยู่บน “การตัดสินใจคุณค่า” (judgment) (Nussbaum 2001) เช่น ความรู้สึกกลัวที่เกิดจากการอยู่โดดเดี่ยว จะทำให้คนๆ นั้นตัดสินใจว่าตนเองกำลังถูกทอดทิ้ง อย่างไรก็ตาม มีการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการตัดสินใจคุณค่าของคนๆ หนึ่ง อาจจะไม่สอดคล้องกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง เช่น เมื่อบุคคลคิดว่าตนเองถูกทอดทิ้ง อาจจะ เป็นเพียงความวิตกกังวลชั่วขณะ แต่ในความเป็นจริง คนๆ นั้นยังมีคนอื่นที่

อยู่เคียงข้าง ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ “ความหวัง” ในฐานะอารมณ์ที่สัมพันธ์กับบางสิ่งบางอย่าง ก็อาจพอช่วยทำให้เราเข้าใจได้ว่าบุคคลกำลังตัดสินใจและให้คุณค่าชีวิตของตนเองอย่างไร

ประเด็นท้าทายและข้อสงสัยประการหนึ่งคือ “ความผิดหวัง” จะหายไปเมื่อบุคคลคิดถึงสิ่งที่เป็ “ความหวัง” ใ้หรือไม่ (Milona 2020) ในกรณีของนักโทษ ถ้าเขาคิดว่าต้องมีวิธีทำให้เขาหนีไปจากเรือนจำได้ เขาก็จะเลิกสิ้นหวังไปโดยฉับพลันหรือไม่ ในกรณีของผู้ป่วยมะเร็ง เขาจะรู้สึกหายเศร้าและมีหวังทันทีเมื่อรู้ว่าจะมียาชนิดใหม่นำมาทดลองใช้หรือไม่ ถ้าบุคคลคิดและตัดสินใจลงมือทำบางอย่างโดยเชื่อว่าจะทำให้เขาเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และทำให้ความหวังเป็นจริง สิ่งทีคน ๆ นั้นเลือกทำลงไปจะส่งผลให้เขาพบกับ “ความผิดหวัง” หรือไม่ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าถ้าเลือกทำในวิธีการที่หนึ่งจะทำให้ไปถึงสิ่งที่คาดหวังได้ดีกว่าการเลือกทำในวิธีที่สอง อีกตัวอย่างหนึ่ง เมื่อคนสองคนตัดสินใจซื้อลอตเตอรี่ คนแรกคิดว่าเขาอาจจะสมหวังในการได้เงินรางวัล ในขณะที่คนที่สองไม่คิดว่าเขาจะสมหวังกับเงินรางวัล ถึงแม้การซื้อลอตเตอรี่ของคนทั้งสองจะเป็นการเสี่ยงโชค แต่ “ความหวัง” ของคนทั้งคู่ก็ไม่เหมือนกัน ถ้าคนแรกซื้อลอตเตอรี่และได้เงินรางวัล ก็อาจจะเรียกได้ว่าเขา “สมหวัง” แต่ถ้าเขาไม่ได้เงินรางวัล เขาก็อาจ “ผิดหวัง” แต่คนที่สองที่ไม่เคยคาดหวังว่าจะได้เงินรางวัลจากการซื้อลอตเตอรี่ ถ้าเขาได้เงินรางวัล จะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นความสมหวังได้หรือไม่ ข้อสงสัยและคำถามเหล่านี้ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

นอกจากนั้น ความหวังที่มีใ้เรื่องส่วนบุคคลซึ่ง McGeer (2004) เรียกว่าความหวังจากแรงปรารถนา (wishful hope) แต่เป็นการแสวงหาสิ่งที่ดีงามสำหรับคนอื่น เช่น การออกมาช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในสงครามหรือการใช้ความรุนแรง การมุ่งไปสู่ความหวังดังกล่าวมีใ้เพื่อตอบสนองคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการกระทำที่บ่งบอกถึงความโอ้อวดอหังการและความเสียสละ ความหวัง

ในลักษณะนี้จึงสร้างคุณค่าเพื่อส่วนรวม Huber (2019) ตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมประชาธิปไตย ความหวังเพื่อคนหมู่มากคือเป้าหมายเชิงสังคมที่มีค่า ซึ่งเรียกร้องให้มนุษย์ละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัวและทำงานเพื่อคนอื่นให้มากขึ้น (collective activity) ประเด็นนี้คือความท้าทายในการสร้าง “ความหวัง” ให้เป็นพลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

“ความหวัง” ในการศึกษาทางมานุษยวิทยา

การศึกษา “ความหวัง” ในทางมานุษยวิทยาให้ความสนใจประสบการณ์ของมนุษย์ที่ต้องการและคิดถึงสิ่งที่ดีกว่าเดิมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และพยายามสำรวจว่ามนุษย์มีวิธีการใดบ้างที่จะไปถึงสิ่งนั้น “ความหวัง” ในฐานะเป็นบางสิ่งที่ยังมาไม่ถึงมีลักษณะเป็นนามธรรม แต่เมื่อมนุษย์เริ่มคิดถึงสิ่งที่จะทำให้ชีวิตของตนเองมีความสุข มนุษย์จะเริ่มกระทำบางอย่าง (Jansen 2016) การศึกษาทางมานุษยวิทยาที่ผ่านมา ขอบเขตการศึกษา “ความหวัง” ประกอบด้วย 3 แนวทาง คือ 1) ศึกษาเงื่อนไขและสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เอื้ออำนวยหรือขัดขวางให้คนแต่ละกลุ่มแสดงออกถึงความหวังที่แตกต่างกัน 2) ศึกษาผลกระทบทางความคิด อารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เริ่มสร้างและแสดงออกถึงความหวังที่กำลังจะเกิดขึ้น 3) ศึกษาบทบาทความรู้ทางมานุษยวิทยาในฐานะเป็นศาสตร์ที่จะสร้าง “ความหวัง” มีส่วนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและชี้ให้เห็นทางเลือกใหม่ๆ ที่ดีขึ้นให้กับชีวิตมนุษย์ (Jansen 2021)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ การศึกษา “ความหวัง” ในทางมานุษยวิทยายังคงเป็นก้าวแรกๆ ของการแสวงหาความรู้และความเข้าใจ เพราะนักมานุษยวิทยามักไม่สนใจความรู้สึกที่มนุษย์มีต่ออนาคตที่ยังมาไม่ถึง (Appadurai 2004) โดยเฉพาะในสังคมไทยยิ่งเป็นเรื่องที่นักมานุษยวิทยาไม่คุ้นเคยและไม่เคยนำมาเป็นโจทย์ในการศึกษา ในขณะที่สังคมตะวันตกประเด็นเรื่อง “ความหวัง” ก็ยัง

คงมีข้อถกเถียงที่แตกกระจายกระจาย เนื่องจากคำว่า “Hope” ในภาษาอังกฤษ เป็นได้ทั้งคำนามและคำกริยา ดังนั้นเมื่อเอ่ยคำว่า “ความหวัง” จึงต้องเข้าใจ สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ถูกลำนำพุดถึง ในที่นี้จะอธิบายให้เห็นขอบเขตการศึกษา “ความหวัง” ใน 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 เจอเนอของ “ความหวัง”

บริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรม คือเจอเนอที่ทำให้มนุษย์แต่ละกลุ่มแสดงออกถึง “ความหวัง” ในรูปแบบที่ต่างกัน มีวิธีการที่ต่างกัน และมีความหวังในสิ่งที่ต่างกัน จากการศึกษาสังคมของชาวอัลจีเรียของ Bourdieu (1963, 2000) เคยอธิบาย เกี่ยวกับการทำให้ “ความหวัง” ที่เป็นนามธรรม (subjective hope) เป็นสิ่งที่จับต้องได้ในการใช้ชีวิตทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ชาวอัลจีเรียที่ยากจนสามารถต่อสู้ดิ้นรนทำงานเพื่อที่จะมีชีวิตที่ดีได้ ในแง่นี้ “ความหวัง” เปรียบเสมือนทุนที่ช่วยให้มนุษย์มีแรงกายและกำลังใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชีวิตดีขึ้น ในการศึกษาของ Appadurai (2004) อธิบายให้เห็นว่ากลุ่มคนจนในเมืองมุมไบ ประเทศอินเดีย เป็นกลุ่มคนที่เสียเปรียบและไม่สามารถที่จะมีความหวัง ในทางสังคมและเศรษฐกิจได้เท่ากับชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ในการศึกษาของ Hage (2003) อธิบายว่าสังคมของคนผิวขาวในออสเตรเลียซึ่งถูกครอบงำด้วยลัทธิเสรีนิยมใหม่และระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง ส่งผลให้คนผิวขาวอยู่ในความหวาดระแวงและหวาดกลัวภัยที่จะมาจากแรงงานต่างด้าว ผู้ลี้ภัยการเมือง และกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีวัฒนธรรมต่างไปจากตนเอง ความหวาดระแวงนี้เกิดขึ้นภายใต้ต้นนโยบายรัฐที่ต้องการสร้างสังคมสมานฉันท์และเห็นอกเห็นใจ ซึ่งสังคมลักษณะนี้เป็นภาพอนาคตที่คนผิวขาวรู้สึกวิตกกังวลเป็นอย่างมาก

จากตัวอย่างการศึกษาข้างต้น จะพบว่า “ความหวัง” มิได้เกิดขึ้นโดยตัวมันเอง หากแต่ปรากฏขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างกันไป การศึกษาในทำนองนี้มักจะอธิบายเงื่อนไขที่มุ่งไปสู่การสร้างสิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม ที่กระตุ้นให้บุคคลมีแรงบันดาลใจและความอยากที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อเปลี่ยนสิ่งเดิมที่ไม่ดี ดังนั้น การต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีกว่าและทำให้ชีวิตดีขึ้นคือใจพญสำคัญของ “ความหวัง” ตัวอย่างการศึกษาในแนวนี้นี้มักจะอธิบายถึงกลุ่มคนบางกลุ่มที่กำลังต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ดี เช่น การศึกษาของ Novas (2006) ที่ให้เห็นการรวมตัวของผู้ป่วยเพื่อสร้างองค์กรขึ้นมาสำหรับใช้เป็นกลไกในการระดมทุนและต่อสู้เรียกร้องสิทธิทางการแพทย์และผลักดันให้เกิดการวิจัยยาและกระบวนการรักษาโรคที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีชีวิตที่ยืนยาวและหายจากโรค การศึกษาของ Sliwinski (2012) ที่ให้เห็นว่าการร่วมมือของชาวบ้านในประเทศเอล ซัลวาดอร์ เพื่อช่วยเหลือกันเองหลังจากที่ประสบภัยแผ่นดินไหว ชาวบ้านจะร่วมกันระดมเงิน วัสดุสิ่งของ ช่วยซ่อมแซมและก่อสร้างบ้านเรือนขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความหวังว่าชีวิตจะฟื้นคืนกลับมาเหมือนเดิม การศึกษาของ Lindquist (2006) อธิบายให้เห็นชีวิตคนเมืองชาวรัสเซียหลังยุคคอมมิวนิสต์ ซึ่งพยายามแก้ปัญหาชีวิต การเจ็บป่วย และความโชคร้ายโดยพึ่งเวทมนต์คาถา โดยเชื่อว่าอำนาจของเวทมนต์จะช่วยทำลายสิ่งเลวร้ายออกไปจากชีวิต ความนิยมในเวทมนต์ของชาวรัสเซีย ส่งผลให้เกิดธุรกิจเกี่ยวกับเวทมนต์เดิบโตและกลายเป็นเหมือนบริษัทที่รับปรึกษาและแก้ไขปัญหาสุขภาพและปัญหาชีวิตต่าง ๆ

การศึกษาริบทและเงื่อนไขของความหวังที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กลไกและอำนาจของรัฐในฐานะเป็นเครื่องมือที่สร้าง “ความหวัง” ให้กับพลเมือง การศึกษาในประเด็นนี้ส่วนใหญ่จะสนใจการแก้ปัญหาด้านสุขภาพและสาธารณสุข มีการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและสถาบันด้านการแพทย์ซึ่งมีมาตรการและนโยบายที่จะส่งเสริม พัฒนา คุ้มครอง และ

เยียวยาสุขภาพของประชาชน ตัวอย่างเช่นการศึกษาของ Mrig and Spencer (2018) ที่ให้เห็นว่าการรักษาดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการสร้างความหวังด้วยเทคโนโลยีการทางการแพทย์ ความหวังในลักษณะนี้ถูกประกอบสร้างขึ้นบนนโยบายประกันสุขภาพที่แพทย์ต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการรักษาอย่างไรเพื่อประคับประคองชีวิตของผู้ป่วย การศึกษาของ Ringel (2012) อธิบายถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนาธิปไตยในประเทศเยอรมัน ซึ่งพยายามแสดงออกให้สังคมรับรู้ว่าการสร้างสังคมแบบใหม่ที่ต่างไปจากนโยบายของรัฐ ทั้งนี้สังคมในอนาคตจะถูกอธิบายและนำเสนอผ่านความรู้ที่กลุ่มอนาธิปไตยเชื่อมั่น การศึกษาของ Papazu (2016) พบว่าประชาชนบนเกาะแซมโซ ประเทศเดนมาร์ก ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนาพลังงานของรัฐ โดยการทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการพลังงานคือความหวังของพวกเขา การศึกษาของ Beyer (2015) ที่ให้เห็นว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเทศเคอร์จิสถานทำให้ประชาชนรู้สึกถึงความหวัง นักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ จึงพยายามต่อสู้และแย่งชิงการทำหน้าที่และแสดงบทบาทให้ประชาชนเห็นว่าพวกเขามีเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญจึงเสมือนเป็นกลไกของการสร้างความหวังทางสังคมและสร้างศรัทธาต่อผู้ปกครอง

การศึกษาเงื่อนไขของ “ความหวัง” ที่กล่าวมาข้างต้นจะอธิบายความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันภายใต้ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งทำให้เข้าใจว่า “ความหวัง” ถูกประกอบสร้างขึ้นบนปฏิสัมพันธ์และการปฏิบัติทางสังคม นักมานุษยวิทยาที่ศึกษา “ความหวัง” ในแนวทางนี้จะชี้ให้เห็นบริบทและสภาพแวดล้อมที่เป็นทั้งความปรองดองและความไม่ลงรอยของคนกลุ่มต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีจินตนาการและความปรารถนาในสิ่งที่ดีกว่าเดิม ซึ่งล้วนสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งอื่นเสมอ ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าเงื่อนไขของความหวัง

เป็นสิ่งที่นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่ควรตัดสินความหวังของมนุษย์ภายใต้มาตรฐานของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือใช้เกณฑ์ที่ตัดสินจากฐานะและชนชั้น หากแต่ควรศึกษาว่าในความพยายามที่มนุษย์ต้องการประสบความสำเร็จต่อความหวังและสิ่งที่คาดหวัง มนุษย์แต่ละกลุ่มต่อสู้กับอะไรบ้างเพื่อที่พวกเขาจะเดินทางไปถึงสิ่งที่เป็นความหวังเหล่านั้น

แนวทางที่ 2 ผลกระทบของ “ความหวัง”

การศึกษา “ความหวัง” ในแนวทางที่สองให้ความสนใจเกี่ยวกับการให้คุณค่าและสำนึกของการมีตัวตนและการดำรงอยู่ในโลกของบุคคล ซึ่งจะถ่ายทอดและแสดงอารมณ์ความรู้สึกในสิ่งที่เป็นความหวังที่กำลังก่อตัวขึ้น รวมทั้งเป็นการอธิบายให้เห็นว่ามนุษย์ได้รับผลกระทบอย่างไรเมื่อ “ความหวัง” เริ่มปรากฏตัว มนุษย์มีวิธีปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อบ่งบอกว่าตนเองกำลังอยู่กับความหวังเหล่านั้น แบบแผนและวิธีแสดงออกในความหวังของบุคคลมีลักษณะที่เหมือนและต่างกันอย่างไรร แนวทางการศึกษาดังกล่าวจะช่วยทำให้เข้าใจว่า “ความหวัง” คือเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจประสบการณ์เกี่ยวกับการมีชีวิตของมนุษย์ Crapanzano (2003) เคยตั้งข้อสังเกตว่า “ความหวัง” เปรียบเสมือนฝ่าฝืนของความปรารถนา ซึ่งมนุษย์จะบรรลุในความหวังต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อต้องลงมือทำบางอย่างด้วยตัวเอง อาจกล่าวได้ว่าถ้าปราศจากการลงมือทำ ความหวังก็เกิดขึ้นไม่ได้ ในชีวิตของคนธรรมดาสามัญ การทำงานหาเลี้ยงชีพก็คือวิธีการแสวงหาสิ่งที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอดได้ (making a living) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการทำความหวังให้บังเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ (Narotzky and Besnier 2014)

การศึกษาของ Zigon (2009) อธิบายให้เห็นว่าความหวังเป็นสิ่งที่ยากจะตัดสินว่าดีหรือไม่ดี โดยยกตัวอย่างชาวคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์และศิลปิน

ในรัสเซีย ซึ่งต่างฝ่ายต่างแสดงออกถึงความหวังที่ไม่เหมือนกัน โดยกลุ่มชาวคริสต์จะให้ความหมายต่อความหวังในลักษณะที่เป็นความศรัทธาต่อพระเจ้า ในขณะที่กลุ่มศิลปินจะให้ความหมายต่อความหวังด้วยการผลิตงานศิลปะที่จับต้องได้ นอกจากนั้นในกลุ่มประชาชนทั่วไปมองว่าความหวังหมายถึง “ชีวิตที่เป็นปกติ” ที่มีความมั่นคงในครอบครัวและการงาน การศึกษาของ Robertson (2016) อธิบายให้เห็นการปฏิบัติทางศาสนาในลัทธิชินโตของชาวญี่ปุ่น ซึ่งมุ่งเน้นไปสู่ความเพียรและความมานะ ในช่วงวันที่ 15 มกราคมของทุกปีที่วัดซุซาไดซา จะประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ โดยนำกระบองไม้ไผ่มาตีกับข้าวต้มเพื่อสัญลักษณ์ของการเจริญเติบโตของธัญพืช และเพื่อทำนายถึงสภาพเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในปีต่อไป พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่าความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าคือแหล่งอ้างอิงของการสร้างความหวัง การศึกษาของ Brun(2016) ชี้ให้เห็นว่าชีวิตของผู้อพยพชาวซีเรียในประเทศจอร์แดนดำรงอยู่ท่ามกลางแรงกดดันทางการเมืองและปฏิบัติการขององค์กรด้านมนุษยธรรมสภาพดังกล่าวมีผลต่อการสร้างสำนึกและการมีชีวิตของผู้อพยพชาวซีเรีย ซึ่งการได้รับการดูแลเอาใจใส่และมิตรภาพจากเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านมนุษยธรรมและสังคมสงเคราะห์ คือส่วนที่สร้างความหวังในการอยู่ในดินแดนที่มีใช้บ้านเกิดของพวกเขา

ประเด็นต่อมาที่เกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความหวัง ตัวอย่างการศึกษาของ Pedersen (2012) ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนในประเทศมองโกเลียในยุคที่ระบอบสังคมนิยมเสื่อมสลายไปแล้ว สนใจใช้ชีวิตผ่านรถยนต์คาดีลแล็คและการบริโภคสินค้าที่บ่งบอกถึงความทันสมัย วัตถุเหล่านี้มิได้เป็นเพียงการตอบสนองความต้องการส่วนตัวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความหวังในชีวิตซึ่งพวกเขาไม่สามารถทำได้ภายใต้ระบอบสังคมนิยมแบบเก่า การศึกษาของ Hauer et al. (2018) อธิบายให้เห็นว่าคนจนในประเทศเบอร์กินา-ฟาโซมีความหวังถึงชีวิตที่ดีโดยพยายามเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง คนจนจำนวน

มากดินร่นที่จะเข้ามาทำงานในเมือง ใช้ชีวิตแบบผู้มีรายได้น้อย ซึ่งวัตถุดิบของเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อบ่งบอกว่าพวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้น การศึกษาของ Pedersen (2012) และ Hauer et al. (2018) ช่วยทำให้เห็นว่าการครอบครองวัตถุดิบของคือวิถีปฏิบัติเพื่อทำให้ความหวังจับต้องได้และเกิดขึ้นจริง

การศึกษาของ Johnson-Hanks (2005) อธิบายให้เห็นว่าผู้หญิงในประเทศคาเมรูนมีการปรับตัวและยืดหยุ่นในการวางแผนชีวิต เพื่อทำให้ตนเองสามารถสร้างครอบครัว มีชีวิตคู่ เลี้ยงดูบุตร และประกอบอาชีพได้อย่างราบรื่น วิธีการที่ผู้หญิงนำมาใช้ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา โดยที่ผู้หญิงต้องเรียนรู้ที่จะหาช่องทางและโอกาสที่เป็นไปได้ ไม่ยึดติดกับแบบแผนหรือวิถีที่ตายตัว การยืดหยุ่นนี้จึงต่างไปจากการวางแผนชีวิตแบบสังคมตะวันตกที่ต้องการเป้าหมายและวิถีปฏิบัติที่แน่นอนชัดเจน แต่สำหรับผู้หญิงชาวคาเมรูน วิธีการที่ไม่ตายตัวนี้คือกลไกที่จะทำให้พวกเธอได้รับในสิ่งที่ต้องการ การศึกษาของ Elliot (2016) ชี้ให้เห็นว่าหญิงสาวมุสลิมในประเทศโมร็อกโก ถูกสอนว่าชีวิตและอนาคตถูกกำหนดมาจากพระเจ้า ในขณะที่วิถีปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงสนใจเรื่องทางโลก ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การเสริมสวย การร่วมวงสนทนากับผู้ชายที่เธอหมายปอง ซึ่งล้วนเป็นการใช้ชีวิตผ่านวัตถุดิบของภายใต้วัฒนธรรมบริโภค ความหมายของการมีชีวิตทั้งสองแบบนี้จึงย้อนแย้งในตัวเอง แต่ผู้หญิงมุสลิมเหล่านี้ได้นำเอาคำสอนทางศาสนาและการใช้ชีวิตทางโลกมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อที่จะยืนยันว่าสิ่งที่พระเจ้าลิขิตเอาไว้หน้านั้นจะเป็นจริงได้เมื่อพวกเธอเป็นผู้เลือกที่จะทำในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

แนวทางที่ 3 “ความหวัง” ในฐานะความรู้

แนวการศึกษาที่สาม นักมานุษยวิทยาจะมอง “ความหวัง” ในฐานะเป็นวิธีการสร้างและเข้าถึงความรู้ (epistemic practice) งานศึกษาที่สำคัญได้แก่ งานของ Miyazaki (2004, 2010) ซึ่งอธิบายให้เห็นว่า “ความหวัง” เป็นเครื่องมือ

สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ศึกษาชีวิตของมนุษย์ได้ โดยยกตัวอย่างการศึกษาชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ซึ่งพวกเขาพยายามต่อสู้กับรัฐบาลเพื่อทวงคืนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของบรรพบุรุษที่เคยอาศัยอยู่มาก่อนซึ่งถูกคนผิวขาวยึดไปทำเกษตรกรรมมาตั้งแต่ยุคอาณานิคม และย้ายคนพื้นเมืองไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ การต่อสู้ดังกล่าวเกิดขึ้นมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี ค.ศ.1898 และยังไม่ประสบความสำเร็จ ถึงแม้ว่าชนพื้นเมืองจะมีได้รับที่ดินของบรรพบุรุษคืนมา แต่การต่อสู้ที่ไม่ยอมแพ้ของพวกเขา ก็สอนให้พวกเขารู้จักว่าตนเองคือใคร ในแง่นี้ กระบวนการต่อสู้เพื่อทวงคืนที่ดินของบรรพบุรุษจึงมิใช่เพียงการสร้าง的希望 แต่ยังเป็นการสร้าง “ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง” (self-knowledge) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การที่มนุษย์มีความหวังและลงมือทำเพื่อให้ได้บางสิ่งบางอย่าง คือกลไกของการสร้างความรู้ ที่ทำให้มนุษย์รู้จักว่าตนเองเป็นใครและกำลังจะทำอะไร ในชีวิต Miyazaki (2004) ยังอธิบายว่า “ความหวัง” เปรียบเสมือนพลังที่ยังสร้างไม่เสร็จ (not-yet force) ที่ดำรงอยู่ในศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ พลังดังกล่าวนี้คือชุดความรู้อีกแบบหนึ่งที่ยังรอการค้นหาและไม่สามารถบ่งชี้ชัดได้ว่ามันคืออะไร สภาวะดังกล่าวคือแรงผลักดันให้มนุษย์เดินไปข้างหน้า ซึ่งคาดเดาไม่ได้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ในแง่นี้ “ความหวัง” ที่มนุษย์มีในจิตใจและต้องการทำบางสิ่งจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไร้ขอบเขตและผลักดันให้มนุษย์รู้จักตนเองมากขึ้น

ในประเด็นดังกล่าวนี้ Arno (2006) ตั้งข้อสังเกตว่าในการศึกษาทางมานุษยวิทยาร่วมสมัย งานของ Miyazaki ได้ทำให้เกิดการตั้งคำถามสำคัญว่า “ความหวัง” ควรจะถูกศึกษาในฐานะ “วัตถุแห่งความรู้” (object of knowledge) หรือควรมองว่าเป็น “วิธีสร้างความรู้” (method of knowing) ซึ่งวิธีการอธิบายความหวังทั้งสองแบบนี้มีความต่างกันและนำไปสู่ความเข้าใจคนละแบบ หากศึกษา “ความหวัง” ในฐานะเป็น “วัตถุแห่งความรู้” ความหวังก็จะถูกตีความว่าเป็นบางสิ่งที่ยึดต้องได้และเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงบางอย่างเกี่ยวกับมนุษย์

ในทางตรงกันข้ามถ้าอธิบาย “ความหวัง” ในฐานะเป็น “วิธีสร้างความรู้” ความหวังจะมีสิ่งทีรอกการค้นพบหรือแสวงหาข้อพิสูจน์ แต่จะเป็นปฏิบัติการและประสบการณ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดการสร้างความรู้ขึ้น จากการศึกษาสังคมของคนพื้นเมืองในประเทศฟิจิทำให้ Miyazaki ค้นพบว่าความจริงทางสังคม (social reality) ขับเคลื่อนและดำรงอยู่ในสิ่งที่เป็น “ความหวัง” รวมทั้งสำนักแห่งตัวตนของมนุษย์ก็ถูกสร้างผ่านการพูดถึงเรื่องราวในอดีตและประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางชาติพันธุ์ ในกรณีชนพื้นเมืองในฟิจิ ความหวังที่จะได้ที่ดินของบรรพบุรุษกลับคืนมา เกิดขึ้นบนการต่อสู้ที่ย้ำเตือนว่าครั้งหนึ่งวัฒนธรรมของพวกเขาเคยรุ่งเรือง การต่อสู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปฏิบัติการของ “ความหวัง” ซึ่งเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและมีตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย Miyazaki เสนอว่า “ความหวัง” เป็นวิธีสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นแบบฉับพลันและพร้อมจะหายไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ในลักษณะนี้ถูกสร้างขึ้นจากคำพูด คำบอกเล่า และภาษาที่ใช้สื่อสารซึ่งเกิดขึ้นชั่วขณะ ดังนั้น ในการศึกษาทางมานุษยวิทยา “ความหวัง” อาจเป็นประสบการณ์ของการสร้างความรู้และอาจช่วยให้เข้าใจว่า “คน” ที่ถูกศึกษาเหล่านั้นอธิบายตนเองอย่างไร

“ความหวัง” ในฐานะกระบวนการทัศน์และวิธีวิทยา

ในประเด็นนี้จะอธิบายให้เห็นว่าการสร้างความรู้ของนักมานุษยวิทยาจะเป็นการสร้าง “ความหวัง” ทางสังคมได้อย่างไร จากตัวอย่างการศึกษาของ Miyazaki ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นข้อถกเถียงในการสร้างความรู้ผ่านสิ่งที่เป็น “ความหวัง” นำไปสู่การทบทวนระเบียบวิธีวิจัยทางชาติพันธุ์และการทำงานของนักมานุษยวิทยา ซึ่งอาจใช้ “ความหวัง” เป็นวิธีวิทยาแบบหนึ่ง (method for anthropology) ในทัศนะของ Miyazaki หน้าที่ของนักมานุษยวิทยา คือการทำให้เห็นว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต กล่าวคือ ในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาต้องเอาใจใส่กับความหวังในสิ่งที่กำลังศึกษา เช่น

การบอกเล่าเรื่องราวของคนที่ถูกข่มขืนคือการสร้างความรู้ที่จะนำไปขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลง ความรู้ทางมานุษยวิทยาสามารถไปไกลกว่าการอธิบายและวิเคราะห์เกี่ยวกับ “สภาพที่เป็นอยู่” และควรนำ “ความรู้” เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์มาเป็นแรงกระตุ้นให้สังคมมีความหวัง

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเกี่ยวกับวิธีวิทยาแห่งความหวัง มีข้อสังเกตที่น่าสนใจจาก Jensen(2014) ซึ่งอธิบายว่าในปัจจุบัน การศึกษาทางมานุษยวิทยาพยายามสะท้อน “เสียง” ของผู้คนที่หลากหลาย แต่คำอธิบายชีวิตของคนเหล่านั้นมีเป้าหมายและมีประโยชน์อย่างไร คำถามนี้ถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ และทำให้เกิดการตรวจสอบเงื่อนไขและบริบทการทำงานของนักมานุษยวิทยาซึ่งเต็มไปด้วยวิธีวิทยาและแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย คำถามต่อมาคือ ถ้า “ความหวัง” เป็นวิธีการสร้างความรู้ทางมานุษยวิทยา ความหวังนั้นจะมาจากใครและเพื่อใคร (Jansen 2021) ในประเด็นนี้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงคุณลักษณะแบบมนุษยนิยมที่ปรากฏอยู่ในวิธีวิทยาแห่งความหวัง จะเห็นว่างานศึกษาทางมานุษยวิทยาในช่วงหลังปี ค.ศ.2010 เป็นต้นมา ได้นำแนวคิดของ Miyazaki ไปใช้เป็นกรอบในการอธิบายสังคมที่ผู้คนใช้ความหวังเพื่อต่อสู้และเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น Jansen (2021) ตั้งข้อสังเกตว่าการอธิบายชีวิตของผู้คนที่อยู่ในความทุกข์ยากและพยายามดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด มักจะอธิบายสภาพความไม่แน่นอน (indeterminacy) และการปรับตัวไปตามสถานการณ์ของคนในฐานะเป็นปฏิบัติการของความหวัง คำอธิบายแนวนี้อยู่บนทัศนคติของผู้ศึกษา หรือบางครั้งก็อาจเป็นคำบอกเล่าของคนที่ถูกศึกษาที่พยายามอธิบายว่าการดิ้นรนในชีวิตของพวกเขานำไปสู่ความหวังอย่างไร

ภายใต้วาทกรรมกระแสหลักของ “การพัฒนา” ซึ่งเกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ (developmentalist metanarrative) การสร้าง “ความหวัง” มักจะเป็นกระแสะท้อนความคิดเกี่ยวกับ “ความก้าวหน้า” และการทำให้ชีวิตสมบูรณ์แบบด้วย

เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ (Rottenburg 2009) รัฐบาลหลายประเทศต่างสร้างนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างความหวังว่าประชาชนจะมีชีวิตที่ “กินดีอยู่ดี” แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนามากกลับเป็นคนส่วนน้อย จากการศึกษาชีวิตแรงงานในอัลจีเรียของ Bourdieu (1963) สะท้อนสภาพดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ซึ่งทำให้นักมานุษยวิทยาหันมาทำความเข้าใจเงื่อนไขของการสร้าง “ความหวัง” โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เสียเปรียบและชนชั้นแรงงานที่มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด คำอธิบายเกี่ยวกับ “ความหวัง” ในแนวทางของ Bourdieu จึงเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ที่ระบบทุนนิยมแทรกตัวเข้าไปอยู่ในปฏิบัติการทางสังคม คนกลุ่มต่างๆ ทั้งฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย ฝ่ายสังคมนิยม ฝ่ายทางสายกลาง ฝ่ายอนุรักษนิยมล้วนใช้วิธีคิดเรื่องความก้าวหน้าแบบยุคสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือต่อสู้ เพียงแต่ต่างกันที่วิธีการแสดงออกเท่านั้น (Kleist & Jansen 2016)

โลกที่ปั่นป่วนวุ่นวายในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นักวิชาการจำนวนมากพยายามเสนอทางเลือกและวิธีการแก้ปัญหาสังคมในฐานะเป็น “ความหวัง” ของมนุษยชาติ ในแง่นี้ทำให้ขอบเขตของ “ความหวัง” มีสภาพเป็นผลกระทบเชิงบวก (positive affect) และเป็นเป้าหมายเพื่อการขับเคลื่อนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ความเข้าใจในทำนองนี้ทำให้เกิดการสร้างคู่ตรงข้ามระหว่าง “ความหวัง” กับ “ความสิ้นหวัง” รวมไปถึงพรหมแดนที่ไม่ลงรอยกันระหว่าง “เสรีภาพ” กับ “เผด็จการ” หรือ “ความทันสมัย” กับ “ความล้าหลัง” คู่ขัดแย้งและความไม่ลงรอยเหล่านี้ทำให้เกิดคำอธิบายเกี่ยวกับการต่อสู้ขัดขืนระหว่างกลุ่มคนที่มีอำนาจกับผู้ที่ถูกกดขี่ ซึ่งนักมานุษยวิทยาเช่น Scott (1985) เคยชี้ให้เห็นว่าชนชั้นชาวนาต่อสู้กับการถูกเอารัดเอาเปรียบโดยอาศัยการแสดงออกเชิงสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การต่อสู้กับการกดขี่ถูกอธิบายในฐานะเป็น “ความหวัง” ของคนที่เสียเปรียบ

นักมานุษยวิทยาที่ทำงานในกรอบความคิดแบบ Miyazaki ให้ความสนใจมนุษย์ในฐานะเป็นผู้ฉลาดและมีสมรรถภาพที่จะคิดถึงความหวัง (human capacity to hope) สมรรถภาพดังกล่าวคือสมมติฐานสำคัญของการเป็น “มนุษย์” ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของการสร้างตัวตนภายใต้กระบวนทัศน์มนุษยนิยม อาจกล่าวได้ว่าวิธีคิดแบบ Miyazaki ดำรงอยู่ในกระบวนทัศน์นี้และตอบย้ำอย่างชัดเจนว่าวิธีวิทยาแห่งความหวังทำให้มานุษยวิทยามีความเป็นมนุษยนิยมอย่างเต็มตัว (Jansen 2021) ในสถานการณ์โลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำ การศึกษาที่ชี้ให้เห็นความหวังหรือจุดประกายให้ผู้คนมีความหวังอาจจะเป็นการศึกษาที่ทรงคุณค่า แต่ยังมีข้อโต้แย้งว่า การทำความเข้าใจ “ความหวัง” นอกกระบวนทัศน์มนุษยนิยมยังคงถูกมองข้ามความท้าทายต่อเรื่องนี้มีคำถามสำคัญ 3 ประการ คือ

1) อันตรายที่เกิดจากความหวังคืออะไร

ในการศึกษาของ Crapanzano (2003) ชี้ให้เห็นว่าการมีความหวังมีได้ส่งผลดีต่อบุคคลเสมอไป กล่าวคือสิ่งที่หวังอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้และวิธีปฏิบัติที่เชื่อว่าจะนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าก็อาจย้อนกลับมาทำร้ายคนที่ลงมือปฏิบัติในการศึกษาของ Berlant (2001, 2006) ตั้งข้อสังเกตว่าในสังคมทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่ สิ่งที่เป็น “ความหวัง” อาจถูกเคลือบและอำพรางด้วย “การมองโลกในแง่ดีที่โหดร้าย” (cruel optimism) กล่าวคือ ความปรารถนาของมนุษย์อาจเป็นอุปสรรคที่ทำให้มนุษย์เดินไปไม่ถึงสิ่งที่ปรารถนา เช่น ความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิมทำให้บุคคลลงมือปฏิบัติและการะทำบางอย่าง ซึ่งในการกระทำนั้นอาจเป็นการขัดขวางและปิดกั้นมิให้บุคคลเดินไปถึงเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับ นั่นคือความโหดร้ายที่คาดไม่ถึง Kleist and Jansen (2016) อธิบายว่าภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมที่ผลักดันให้ปัจเจกบุคคลแสวงหาความสำเร็จ ดำเนินควบคู่ไปกับการแข่งขันที่หนักหน่วงที่สามารถทำให้บุคคลประสบกับความล้มเหลวได้ง่าย เงื่อนไขนี้ทำให้การดิ้นรนเพื่อสร้างชีวิตที่ดีขึ้นถูกควบคุมด้วยตรรกะ

“ความสำเร็จ” ที่อาจทำให้มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและเอาเปรียบคนอื่น สิ่งนี้ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าความหวังเพื่อชีวิตที่ดีภายใต้ระบบทุนนิยมตัดสินจากอะไร ในแง่นี้ การศึกษาทางมานุษยวิทยาอาจต้องขยายขอบเขตความเข้าใจ “ความหวัง” ในฐานะที่เป็นผลกระทบเชิงลบด้วยเช่นกัน

2) ความหวังนำไปสู่ความขัดแย้งได้อย่างไร

เท่าที่ผ่านมา เมื่อพูดถึงความหวัง มักจะมองแต่ด้านที่ดีของมัน แต่สิ่งที่จำเป็นต้องตรวจสอบก็คือ ความหวังของคนแต่ละคน หรือกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมจะไม่เหมือนกัน และวิธีการที่จะทำให้บรรลุความหวังก็เต็มไปด้วยวิธีการที่ต่างกัน ดังนั้น การศึกษา “ความหวัง” ของคนที่แตกต่างกันหลากหลายจำเป็นต้องอธิบายให้เห็นถึงความไม่ลงรอยในการสร้างความหวัง ในขณะเดียวกันก็ต้องชี้ให้เห็นว่าวิธีการที่บุคคลแสดงออกและปฏิบัติเพื่อที่จะทำได้ในสิ่งที่หวัง หรือประสบความสำเร็จในบางสิ่งบางอย่าง บุคคลเหล่านั้นสร้างความขัดแย้งหรือจุดชนวนความขัดแย้งขึ้นหรือไม่ นอกจากนั้นภายใต้สังคมที่มีการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ความต้องการครอบครองทรัพยากรก็อาจทำให้เกิดการต่อสู้ ผู้ที่มีอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ก็อาจได้ครอบครองทรัพยากรมากกว่า

3) ใครคือผู้สถาปนาความหวัง

คำถามนี้เกี่ยวข้องกับการเขียนงานทางชาติพันธุ์ที่นักมานุษยวิทยาคือผู้มีอำนาจตัดสินใจว่าจะเลือกเล่าเรื่องของใคร Jansen (2021) ตั้งข้อสังเกตว่านักมานุษยวิทยาจะสร้างแบบจำลองเกี่ยวกับความหวังของผู้ที่ถูกศึกษาและเลือกเรื่องราวที่สอดคล้องกับความสนใจของตน ทำให้การอธิบายความหวังของ “คนอื่น” เกิดขึ้นจากการเลือกและการตัดทิ้ง ในแง่นี้จะเห็นว่านักมานุษยวิทยาคือผู้กำหนดขอบเขตของ “ความหวัง” และเขียนคำอธิบายเรื่องราวต่างๆ ด้วยภาษาและคำพูดที่ถูกกำหนดขึ้น ในทางตรงกันข้าม นักมานุษยวิทยามักจะ

ไม่พูดถึง “ความหวัง” ที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของตัวเอง นอกจากนั้นรูปแบบของความหวังที่ถูกเลือกมาศึกษาก็มักจะเป็นความหวังที่สัมพันธ์กับวัตถุวิสัย เช่น ความต้องการมีทรัพย์สินเงินทอง ความต้องการมีความรักและมีครอบครัว ที่สมบูรณ์ ความต้องการอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้สูง ความต้องการมีชื่อเสียง และได้รับการยอมรับทางสังคม เป็นต้น

จากคำถามข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ว่าขอบเขตและทิศทางการศึกษา “ความหวัง” ของนักมานุษยวิทยามักจะเอนเอียงไปสู่การอธิบายวิธีปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เดินไปสู่เป้าหมายและอนาคตที่ดีกว่า ซึ่งวิธีปฏิบัติเหล่านั้นมักจะถูกอธิบายเป็นความยึดหยุ่นและไม่มีรูปแบบที่ตายตัว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังคงขาดหายไปในการศึกษาก็คือ การวิพากษ์สิ่งที่เรียกว่า “ความหวัง” Jansen (2016) ตั้งข้อสังเกตว่าคำอธิบายเกี่ยวกับ “ความหวัง” ในงานศึกษาทางมานุษยวิทยามักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวโน้มและผลกระทบในเชิงบวกที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งทำให้เข้าใจว่า “ความหวัง” เป็นสิ่งที่มีทิศทางมุ่งไปข้างหน้าและสามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้จากคำบอกเล่าของคนกลุ่มต่างๆ ที่นักมานุษยวิทยาเข้าไปคลุกคลีและสนทนา

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ความหวังของบุคคลมิได้คงที่และสม่ำเสมอ บุคคลสามารถสร้างและเลิกความหวังได้ตลอดเวลา ดังนั้น ในการศึกษาความหวังของคนกลุ่มต่างๆ นักมานุษยวิทยาไม่ควรมอง “ความหวัง” แบบมีเอกภาพและไม่นำมาเป็นภาพตัวแทนของคนที่ถูกศึกษา Whyte (2002) ตั้งข้อสังเกตว่าการอธิบาย “ความหวัง” ควรจะเป็นส่วนเสริม (subjunctivity) ที่ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่ควรนำ “ความหวัง” มาเป็นเรื่องราวทั้งหมดของชีวิตคนที่ถูกศึกษา รวมทั้งควรมอง “ความหวัง” เป็นสถานการณ์ที่ไม่คงที่ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ โดยทำความเข้าใจว่า คนที่ถูกศึกษาปรับเปลี่ยนความหวังบนเงื่อนไขอะไร และเรื่องราวประเภทไหนที่มีผลต่อความหวังของพวกเขา (Schielke 2015) ในการศึกษาของ Jansen

(2021) เสนอว่านักมานุษยวิทยาจำเป็นต้องมองเห็นความหวังที่หลากหลายรูปแบบซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับความคิดและความรู้สึกของตน แต่การชี้ให้เห็นความหวังที่ขัดแย้งกันก็อาจช่วยขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับสังคมและวิถีชีวิตมนุษย์ปัจจุบัน

บทสรุป

ข้อคิดสำคัญสำหรับการศึกษาความหวังในสังคมปัจจุบัน คือ นักวิชาการควรก้าวข้ามการมองความหวังในฐานะเป็นพฤติกรรมและความรู้สึกส่วนตัว หากแต่ควรเชื่อมโยงความหวังของมนุษย์ในฐานะเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีร่วมกันภายใต้ระบอบความรู้ ระบอบความสัมพันธ์และการเคลื่อนไหวไปข้างหน้า จากที่กล่าวมาจะพบว่าการศึกษาทางปรัชญาและมานุษยวิทยามีส่วนที่คล้ายกันและต่างกัน ในส่วนที่คล้ายกันคือ การให้ความสนใจกับประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในฐานะเป็น “ผู้กระทำการ” (agent) โดยชี้ให้เห็นศักยภาพที่มนุษย์จะทำได้ต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนและแก้ไขสิ่งที่บกพร่องหรือความไม่สมบูรณ์ให้เป็นสิ่งที่ดีกว่าเดิม การเห็นศักยภาพดังกล่าวนี้ทำให้การศึกษาของนักปรัชญาและนักมานุษยวิทยามุ่งที่จะเรียนรู้ปฏิบัติการและปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ ส่วนที่ต่างกันก็คือ การศึกษาทางปรัชญาจะมอง “ความหวัง” ในฐานะเป็นระบบคุณค่าทางสังคมที่ขัดเกลาให้มนุษย์มีศีลธรรมและความรับผิดชอบ ในขณะที่การศึกษาทางมานุษยวิทยาจะสนใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลให้มนุษย์สร้างความหวังขึ้นมาเพื่อประดับประดาตนเองและครอบงำให้มีชีวิตรอดในสถานการณ์ที่เปราะบางหรือมีอุปสรรคขวางกั้น ทั้งการศึกษาทางปรัชญาและมานุษยวิทยาต่างมีแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ศาสตร์ทั้งสองไม่อาจมองข้ามไปได้ก็คือ ในสังคมโลกปัจจุบัน สิ่งที่เป็น “ความหวัง” มีการแสดงออกที่ซับซ้อนและดำรงอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สร้างความขัดแย้งในคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งบทความนี้ได้

นำเสนอไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการสำหรับศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ “ความหวัง” ในหลากหลายรูปแบบที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- นภาพร หริมเจริญ. 2563. “การเสริมสร้างความหวังทางการศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโดยการใช้กิจกรรมแนะแนว.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุณิสา คินทรักษ์. 2561. “ต้นทุนทางจิตวิทยา: ความเป็นมา องค์ประกอบ และการประยุกต์ใช้.” *วารสารจิตวิทยาคลินิก* 49(2): 55-69.
- อุรปริย์ เกิดในมงคล, ทศพร มณีศรีขำ, และพาสนา จุลรัตน์. 2556. “การศึกษาลักษณะความหวังทางการศึกษาของนักเรียนวัยรุ่นใน กรุงเทพมหานคร.” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 39(2): 54-65.
- Appadurai, Arjun. 2013. *The Future as Cultural Fact: Essays on the Global Condition*. London: Verso.
- Arno, Andrew. 2006. “The Method of Hope: Anthropology, Philosophy, and Fijian Knowledge – Miyazaki, Hirokazu.” *Journal of the Royal Anthropological Institute* 12(1): 253-254.
- Berlant, Lauren. 2001. *Cruel Optimism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Berlant, Lauren. 2006. “Cruel Optimism.” *Differences* 17(3): 20-36.
- Beyer, Judith. 2015. “Constitutional Faith: Law and Hope in Revolutionary Kyrgyzstan.” *Ethnos* 80(3): 320-345.
- Bloch, Ernst. 1986. *The Principle of Hope*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Bourdieu, Pierre. (1963)1979. *Algeria 1960*. Translated by R. Nice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. 2000. “Making the Economic Habitus: Algerian Workers Revisited.” Translated by Richard Nice and Loïc Wacquant. *Ethnography* 1(1): 17-41.
- Bovens, Luc. 1999. “The Value of Hope.” *Philosophy and Phenomenological Research* 59(3): 667-681.

- Brun, C. 2016. "There is No Future in Humanitarianism: Emergency, Temporality and Protracted Displacement." *History & Anthropology* 27(4): 393–410.
- Calhoun, Cathrine. 2018. *Doing Valuable Time: The Present, the Future, and Meaningful Living*. Oxford University Press.
- Crapanzano, Vincent. 2003. "Reflections on Hope as a Category of Social and Psychological Analysis." *Cultural Anthropology* 18(1): 3–32.
- Elliot, Alice. 2016. "The Make Up of Destiny: Predestination and the Labour of Hope in a Moroccan Emigrant Town." *American Ethnologist* 43(3): 488–499.
- Hage, Ghassan. 2003. *Against Paranoid Nationalism: Searching for Hope in a Shrinking Society*. Annandale, Australia: Pluto/Merlin.
- Hauer, Janine., Nielsen, Jonas Østergaard. & Niewöhner, Jörg. 2018. "Landscapes of Hoping: Urban Expansion and Emerging Futures in Ouagadougou, Burkina Faso." *Anthropological Theory* 18(1): 59–80.
- Huber, Jakob. 2019. "Defying Democratic Despair: A Kantian Account of Hope in Politics." *European Journal of Political Theory* 0(0): 1-20.
- Jansen, Stef. 2016. "For a Relational, Historical Ethnography of Hope: Indeterminacy and Determination in the Bosnian and Herzegovinian Meantime." *History & Anthropology* 27(4): 447–464.
- Jansen, Stef. 2021. The Anthropology of Hope. Accessed August 7, 2021. <https://oxfordre.com/anthropology/view/10.1093/acrefore/9780190854584.001.0001/acrefore-9780190854584-e-182>
- Jensen, Casper Bruun. 2014. "Experiments in Good Faith and Hopefulness: Toward a Postcritical Social Science." *Common Knowledge* 20(2): 337–362.
- Johnson-Hanks, Jennifer. 2005. "When the Future decides: Uncertainty and Intentional Action in Contemporary Cameroon." *Current Anthropology* 46(3): 363–385.
- Kadlac, Adam. 2015. "The Virtue of Hope." *Ethical Theory and Moral Practice* 18: 337–354.
- Kadlac, Adam. 2018. "Hope and Hopelessness." *American Philosophical Quarterly* 54: 209–221.

- Kleist, Nauja & Jansen, Stef. 2016. “Hope Over Time: Crisis, Immobility and Future-Making.” *History & Anthropology* 27(4): 373–392.
- Kwong, Jack M. C. 2019. “What is hope?” *European Journal of Philosophy* 27(1): 243–254.
- Lindquist, Galina. 2006. *Conjuring Up Hope: Magic and Healing in Contemporary Russia*. Oxford: Berghahn.
- Martin, Adrienne M. 2014. *How We Hope: A Moral Psychology*. Princeton University Press.
- McGeer, Victoria. 2004. “The Art of Good Hope.” *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 592: 100–127.
- Meirav, Ariel. 2009. “The Nature of Hope.” *Ratio* 22: 216–233.
- Milona, Michael. 2019. Finding Hope. *Canadian Journal of Philosophy* 49(5): 710–729.
- Milona Michael. 2020. “Philosophy of Hope.” In *Historical and Multidisciplinary Perspectives on Hope*, edited by Steven C. van den Heuvel, 99–116. Cham, Switzerland: Springer.
- Milona, Michael & Stockdale, Katie. 2018. “A Perceptual Theory of Hope.” *Ergo: An Open Access Journal of Philosophy* 5: 203–222.
- Miyazaki, Hirokazu. 2004. *The Method of Hope: Anthropology, Philosophy and Fijian Knowledge*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Miyazaki, Hirokazu. 2010. “The Temporality of No Hope.” In *Ethnographies of Neoliberalism*, edited by Carol J. Greenhouse, 238–250. Berkeley: California University Press.
- Mrig, Emily Hammad & Spencer, Karen. 2018. “Political Economy of Hope as a Cultural Facet of Biomedicalization: A Qualitative Examination of Constraints to Hospice Utilization among U.S. End-Stage Cancer Patients.” *Social Science & Medicine* 200: 107–113.
- Narotzky, Susana & Besnier, Niko. 2014. “Crisis, Value, and Hope: Rethinking the Economy.” *Current Anthropology* 55(9): 4–15.

- Novas, Carlos. 2006. "The Political Economy of Hope: Patients' Organizations, Science and Biovalue." *BioSocieties* 1(3): 289–305.
- Nussbaum, Martha. 2001. *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*. Cambridge University Press.
- Papazu, Irina. 2016. "Management Through Hope: An Ethnography of Denmark's Renewable Energy Island." *Journal of Organizational Ethnography* 5(2): 184–200.
- Pedersen, Morten Axel. 2012. "A Day in the Cadillac: The Work of Hope in Urban Mongolia." *Social Analysis* 56 (2): 136–151.
- Pettit, Philip. 2004. "Hope and Its Place in Mind." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 592: 152–165.
- Ratcliffe, Matthew. 2013. "What is It to Lose Hope?" *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 12(4): 597–614.
- Ringel, Felix. 2012. "Towards Anarchist Futures? Creative Presentism, Vanguard Practices and Anthropological Hopes." *Critique of Anthropology* 32(2): 173–188.
- Robertson, Stephen. 2016. "Hope that Sustains: Revisiting New Year's Divination at Suwa Taisha." *Contemporary Japan* 28(1): 101–122.
- Rottenburg, Richard. 2009. *Far-Fetched Facts: A Parable of Development Aid*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Schielke, Samuli. 2015. *Egypt in the Future Tense: Hope, Frustration and Ambivalence Before and After 2011*. Bloomington: Indiana University Press.
- Scott, James C. 1985. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven: Yale University Press.
- Sliwinski, Alicia. 2012. "Working Hope: Around Labour and Value in a Humanitarian Context." *Anthropologica* 54(2): 227–238.
- Solomon, Robert C. 2007. *True to Our Feelings: What Our Emotions are Really Telling Us*. Oxford University Press.

- Stockdale, Katie. 2019. “Social and Political Dimensions of Hope.” *Journal of Social Philosophy* 50(1): 28–44
- Thompson, Peter, and Žižek, Slavoj, eds. 2013. *The Privatization of Hope: Ernst Bloch and the future of utopia*. Durham and London: Duke University Press.
- Walker, Margaret Urban. 2006. *Moral Repair: Reconstructing Moral Relations After Wrongdoing*. Cambridge University Press.
- Whyte, Susan Reynolds. 2002. “Subjectivity and Subjunctivity: Hoping for Health in Eastern Uganda.” In *Postcolonial Subjectivities in Africa*, edited by Richard Werbner, 171–190. London: Zed.
- Zigon, Jarrett. 2009. “Hope Dies Last: Two Aspects of Hope in Contemporary Moscow.” *Anthropological Theory* 9(3): 253–271.
- Zournazi, Mary. 2002. *Hope: New Philosophies for Change*. Annandale: Pluto Press.